

PROMEMORIA

Antagen av AU 1 mars 2006

GRÖNA ASPEKTER PÅ AKTUELLA INTEGRITETSFRÅGOR

"På en rent abstrakt nivå, om förslaget blir lag, skapas det utrymme för den typ av kontroll av befolkningen som man mer förknippar med starkt auktoritära regimer än med demokratiska stater."

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet i ett remissvar angående utökade möjligheter för polisen att använda hemliga tvångsmedel.

INLEDNING

De senaste årens lagförslag med integritetskränkande bäring har som sagt ökat. Det har gått så långt att Olof Abrahamsson, justitieminister Thomas Bodströms före detta rättschef och numera ordförande för integritetsskyddskommittén, kallar utvecklingen för ett *"systemskifte"* (Riksdag och Departement nr 4/06).

Den här promemorian är en sammanställning av de mest integritetshotande lagförslagen som har tagits och väntas tas av riksdagen. Men viktigast av allt att vi här ger vi fyra viktiga förslag till förstärkande av rättssäkerheten och de kontrollmekanismer som krävs för att upprätthålla rätten till privatliv och personlig integritet i bekämpandet av grov brottslighet.

Alltsedan attacken mot USA 11 september 2001 har det i Sverige och på EU-nivå banats väg för en eskalerande urholkning av den personliga integriteten. Detta genom bland annat regleringen av överskottsinformation som banat väg för införandet av buggning, polisens rätt till användning av utökade hemliga tvångsmedel, datalagring av internettrafik och SMS, polisens rätt att agera under fejkad identitet, maskeringsförbudet och ett flertal andra förslag

Förslagets ingrepp i den personliga integriteten har successivt ökat utan tillbörliga kontrollmekanismer och rättssäkerhetsgarantier för den enskilde. Vidare visar de kommande lagförslagen att dessa ingrepp i integriteten inte är några undantag från huvudregeln om rätten till privatliv, snarare handlar det om att fortsätta lagstiftningsvägen att godkänna något som "ändå pågår".

Miljöpartiets sammanställning är ett försök att samla de mest ingripande åtgärderna i den personliga integriteten. Detta är alltså inte uttömmande utan snarare en viktig början för en diskussion där vi bör se dessa integritetshotande lagförslag i ett sammanhang och inte separat. Sedda vart och ett för sig kan regeringens förslag synas harmlösa men tillsammans är de livsfarliga. Övervakningssamhället har då kommit.

MILJÖPARTIETS FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRDER

- **Upplyningsplikt** förenat med **skadeståndsansvar** för staten då enskild otillbörligt blivit utsatt för hemligt tvångsmedel eller liknande integritetsinskränkande åtgärd.
- **Invänta integritetsskyddskommitténs betänkande** innan fler lagförslag läggs som berör den personliga integriteten.
- Se över de **offentliga ombudens** möjlighet att utföra sin uppgift.
- Låt **tvångsmedelsnämnden** ställas under riksdagen och låt enskilda få möjlighet att vända sig med klagomål dit.

LAGAR SOM IDAG PÅVERKAR DEN PERSONLIGA INTEGRITETEN OCH DEMOKRATIN

UTÖKAT DNA-REGISTER

Riksdagen biföll i höstas propositionen 2005/06:29 om utökad användning av DNA-tekniken inom brottsbekämpningen. Lagändringen trädde i kraft den 1 januari 2006.

Innan det utökade lagförslaget antogs fick polisen bara ta regelmässiga DNA-prov från den som är skäligen misstänkt för ett brott som kan straffas med fängelse, och om det har betydelse för brottsutredningen.

Efter riksdagens beslut får nu polisen ta DNA-prov från alla som skäligen kan misstänkas för brott där straffet kan bli villkorlig dom eller fängelse.

Polisen kommer dessutom regelmässigt att kunna ta DNA-prov på personer som inte själva är skäligen misstänkta för ett brott, men där det finns synnerliga skäl att anta att provtagningen är av betydelse i en brottsutredning.

MILJÖPARTIETS SYN PÅ LAGEN

Miljöpartiet röstade emot lagförslaget om utökad DNA-registrering.

Miljöpartiet och Centerpartiet var de enda riksdagspartierna som röstade emot förslaget i kammaren. Miljöpartiet har liksom lagrådet kritiserat förslaget för att leda till en uppluckring av integritetsskyddet vid DNA-provtagning när individer som inte är skäligen misstänkta för brott kan undertvingas en provtagning.

Vidare instämmer vi i Lagrådets följande synpunkter: "Lagrådet instämmer i att det är väsentligt att ta tillvara de möjligheter DNA-tekniken erbjuder för att effektivisera samhällets verksamhet för att beivra brott. Utvecklingen och användningen av undersökningsmetoderna måste emellertid ske så att man uppnår en lämplig avvägning mellan intresset av att skydda den enskildes integritet och intresset av att effektivisera verksamheten för att utreda brott. Vidare är det angeläget att gränserna för användningen av detta tvångsmedel är klart angivna. Mot denna bakgrund har Lagrådet synpunkter på det remitterade förslaget, främst vad gäller förutsättningarna för att ta salivprov på annan person än den som skäligen kan misstänkas för ett brott och i fråga om verkan av samtycke av den enskilde till DNA-prov."

GODKÄNNANDE AV RAMBESLUT OM EN EUROPEISK ARRESTERINGSORDER

Riksdagen biföll propositionen 2001/02:118 som godkände utkastet till rambeslut om en europeisk arresteringsorder och om överlämnande mellan medlemsstaterna med de förklaringar som regeringen förordat. Regeringen menade att rambeslutet syftar till att göra utlämningsförfarandet mellan EU:s medlemsstater enklare och mer effektivt.

MILJÖPARTIETS SYN PÅ LAGEN

Miljöpartiet röstade emot rambeslutet om en europeiska arresteringsorder.

Miljöpartiet anser att den europeiska arresteringsorden bidrar till rättsosäkerheten.

Då riksdagen röstade för förslaget om en europeisk arresteringsorder togs ett beslut av stor principiell betydelse. Det dåvarande utlämningsförfarandet i förhållande till medlemsstater i Europeiska unionen avskaffades till förmån för ett system för överlämnande som bygger på principen om ömsesidigt erkännande av rättsliga avgöranden. Förslaget angick sådana fri- och rättigheter som enligt 2 kap 12 § regeringsformen endast får begränsas i lag och för att tillgodose sådana ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle.

Att avskaffa kravet på dubbel straffbarhet uppluckrar rättssäkerheten för EU:s medborgare. Förutsebarheten i lagstiftningen försämras avsevärt på detta sätt, inte minst genom att rambeslutet tillåter att Rådet enhälligt kan besluta om tillägg till brottskatalogen. Mot vilket rättsväsende ska medborgarnas blickar vändas när de vill veta vad som är straffbart?

I dagsläget skulle till exempel en flyktinggömmare kunna begäras utelämnad av en annan EU-stat på grund av brott mot medhjälp till olaglig inresa eller olaglig vistelse. Detta är en fullkomligt oacceptabel rättsordning.

Miljöpartiet de Gröna är även kritiska till att överlämnande får beviljas även om den eftersökte är omyndig. Dagens gräns på att den utelämnade måste minst vara 15 år gammal är inte tillfylles. Med tanke på att straffbarhetsåldern skiljer sig markant mellan länderna i EU och att enligt svensk rättstradition döms inte individer under 18 år till fängelse ter det sig inhumant att tvinga dessa individer att utelämnas till ett annat EU-land. Barn hör inte hemma på anstalt utan bör få den hjälp som sig är mest lämplig för barnets bästa.

FÖRHASTAD OCH OFÖRANKRAD LAGSTIFTNINGSPROCESS

När riksdagen fattade beslutet om en europeisk arresteringsorder togs ett rambeslut vars beslutsordning var allt annat än välförankrad. Kritik från tunga instanser såsom Lagrådet och Riksdagens ombudsmän framfördes. Lagrådet påtalade i sitt remissvar att: "[...] den ordning som i praktiken tillämpats i samband med rambeslut och svensk lagstiftning i anledning av sådana är förenad med betydande nackdelar. Detta gäller inte minst det nu aktuella rambeslutet vilket kommissionen presenterade som ett utkast den 19 september 2001 och kring vilket, efter betydande förändringar i sak som form, en politisk överenskommelse träffades efter inte mindre än tre månader i mitten av december 2001."

Lagrådet konstaterar vidare att "det är uppenbart att den tillämpade beslutsordningen inte lämnar utrymme för att tillgodose sådana krav på beredning som annars anses väsentliga i samband med ändringar av svensk lagstiftning i frågor av principiell betydelse."

Miljöpartiet anser liksom Lagrådet att det behövs en generell plan för att överväga hur systemet med rambeslut lämpligen bör hanteras från svensk sida. För att värna om rättssäkerheten är vi motståndare till rambeslut som inledningsvis införs med stöd av lagstiftning av mer provisorisk karaktär.

Det krävs således en översyn av formernas beredning i Sverige vid godkännande av rambeslut och vilka formella krav som bör ställas för att godkänna ett rambeslut.

FRYSNING AV TILLGÅNGAR

Riksdagen godkände 2003 regeringens proposition 2002/03:67 om Sveriges antagande av rambeslut om verkställighet i Europeiska unionen av beslut om frysning av egendom eller bevismaterial.

Riksdagen sa ja till rambeslut om verkställighet i Europeiska unionen av beslut om frysning av egendom eller bevismaterial. Rambeslutet innehåller bestämmelser som syftar till att säkerställa beslut om förverkande av egendom eller tillgången till bevismaterial (dvs. vad som i svensk rätt motsvaras av kvarstad och beslag).

MILJÖPARTIETS SYN PÅ LAGEN

Miljöpartiet är emot EU-beslutet om frysning av tillgångar.

Miljöpartiet röstade emot EU:s rambeslut om frysning av tillgångar eftersom den inte på ett tillfredsställande sätt garanterar att den enskilde inte blir utsatt för oproportionerliga ingrepp i sin integritet.

MILITÄRT STÖD TILL POLISEN

I maj 2006 godkände riksdagen regeringens proposition 2005/06:111 om militärt stöd till polisen. Lagförslaget har sin grund i den 31 augusti 2005 överlämnade den s.k. Stödutredningen sitt betänkande Polisens behov av stöd i samband med terrorismbekämpning (SOU 2005:70). Nu införs därmed en ny lag om stöd till polisen i samband med bekämpning av terrorism och annan liknande svår brottslighet.

Enligt regeringens proposition har polisen förmåga att med egna resurser klara flera skilda slags terroristattentat, men inte alla. Stöd kan behövas vid svårartade fall i samband med och efter ett attentat. För terroristbrott som utspelar sig i luftrummet eller till sjöss kan polisen också behöva bistånd, även om själva brottet inte är särskilt omfattande. Ett genomgående stödbehov finns i situationer där det förekommer inslag av CBRN (kemiska, biologiska, radiologiska eller nukleära ämnen).

Stöd kan också begäras vid vissa extrema fall av grov, organiserad brottslighet, både med koppling till terrorism. Stöd enligt den nya lagen kan lämnas bl.a. som underrättelser och annan information samt i form av utrustning, transporter, personella resurser och verksamhet.

Personal från Försvarmakten har när stöd lämnas enligt den nya lagen i vissa hänseenden polismans befogenhet. Detta innebär att Försvarmaktens personal i extrema situationer kan sättas in under Polisens ledning - för att använda tvång eller våld mot enskilda. En sådan situation kan till exempel uppstå om Försvarmaktens personal medverkar i att befria personer som hålls som gisslan av terrorister eller när en pågående eller förestående attack ska avväjas.

Polisen har ledningsansvaret över de resurser som andra myndigheter lämnar som stöd enligt den nya lagen. Den myndighet som lämnar stöd ska svara för den praktiska ledningen av de egna resurserna. När personal från Försvarmakten utövar polismans befogenhet ska detta dock alltid ske under direkt ledning av ett polisbefäl.

MILJÖPARTIETS SYN PÅ FÖRSLAGET

Miljöpartiet är emot förslaget om militärt samarbete med polisen.

Miljöpartiet har valt att inte stödja regeringens förslag om militärt samarbete med polisen vid s k terroristbekämpning. Samarbete mellan militär och polis har ifrågasatts sedan den tragiska händelsen i Ådalen 1931 där militär öppnade eld rakt in i ett demonstrationståg och fem demonstranter dödades. De principer som har vidhållits är att polisen ska syssla med det som är deras uppgift, brottsbekämpning, och militären ska arbeta med sin, försvara Sverige i krig.

Det går emot grön politik att öppna upp för militärt tvång och våld mot civila i fredstid. Regeringens förslag river härmed upp den principiella

ställningstagandet mot att öppna upp för militärt tvång och våld mot civila i fredstid. Miljöpartiet vill inte stödja denna princip. Så länge vi kan ska vi motarbeta terrorismens grunder istället för att beröva våra medborgare sina mänskliga rättigheter i form av rätten till privatliv (artikel 8 i Europakonventionen) eller nagga våra grundlagsfästa rättigheter ännu mer i kanten.

MASKERINGSFÖRBUD

"Maskeringsförbudet stärker demonstrationsfriheten" hette pressmeddelandet från regeringen då riksdagen antog propositionen om maskeringsförbud (2005/06:11).

Enligt den nya lagen som trädde i kraft 1 januari 2006 kan polisen ingripa mot personer som maskerar sig innan skoloroligheter uppstår vid en demonstration eller annan allmän sammankomst. Regeringen har vidare anfört att maskeringsförbudet leder till att ordningsstörande personer lättare kan identifieras i efterhand och bevisning säkras om vem som har begått olika typer av brott.

Straffskalan är böter eller fängelse i högst sex månader. I ringa fall ska inte dömas till ansvar. Förbudet ska inte gälla den som täcker ansiktet av religiösa skäl. Det ska vara möjligt att i samband med ansökan om demonstrationstillstånd även söka tillstånd för deltagarna i demonstrationen att få vara maskerade.

Justitieminister Thomas Bodströms kommentar: "Vi måste värna demonstrationsfriheten. Människor måste vara fria att uttrycka sin åsikt på gator och torg utan att riskera upplopp och våldsamheter."

MILJÖPARTIETS SYN PÅ LAGEN

Miljöpartiet är emot maskeringsförbudet.

Miljöpartiet anser att lagens lösning på de ordningsstörningar som kan uppstå vid politiska demonstrationer och manifestationer snarare kommer att ha motsatt effekt och även motverka en dialog mellan polis och demonstranter. Lagen strider dessutom mot skyddet för grundläggande mänskliga fri- och rättigheter.

Miljöpartiet anser att det är fel väg att gå att kriminalisera maskering för demonstranter i syfte att skapa ordning och säkerhet och en levande demokrati. Ett demokratiskt samspel mellan medborgare och myndigheter uppkommer då det finns en ömsesidig respekt för var parts intresse och uppgift. Så länge motparterna inte respekterar varandras rättigheter och skyldigheter blir det mycket svårt att skapa det demokratiska samspelet.

Konfrontationer mellan polis och demonstranter har varit mycket våldsamma och av en uppseendeväckande art under de senaste åren.

Under demonstrationerna mot Ecofin-mötet i Malmö 2001 använde polisen en mycket kompromisslös metod mot fredliga demonstranter. Trots bildbevis på våld från tjänsteman mot demonstrant fälldes ingen polis för ansvar. I Göteborg, under EU-toppmötet 2001, frihetsberövades sammanlagt ett tusental demonstranter och åskådare, ett hundratal anmälde misshandel och tjänstefel från polisens sida – än idag har ingen polis fällts för ansvar för övergrepp mot demonstranter.

Miljöpartiet anser att det krävs en utökad dialog mellan demonstranter och polis. Debattklimatet har hitintills präglats av krav på hårdare tag med udden riktad mot demonstranterna. Vi anser klyftan mellan demonstranter och polis måste överbryggas genom dialog och inte inskränkningar i vår yttrande- och demonstrationsfrihet. Rätt väg att gå för att åstadkomma detta är inte ett maskeringsförbud.

BIOMETRISKA DATA I PASS

I propositionen 2004/05:119 godkände riksdagen förändringar i svenska pass. Efter beslut från EU som bestämt att de pass som medlemsländerna utfärdar ska innehålla biometrisk information om innehavarens ansiktsform och i ett senare skede även fingeravtryck. Digital information om passinnehavarens fysiska kännetecken lagras elektroniskt i passet och kan vid en avläsning säkerställa att pass och innehavare hör ihop. Tekniken med auktorisation genom biometriska kännetecken kommer antagligen att sprida sig till nya användningsområden allt eftersom européerna vänjer sig vid den när de är ute och reser. Detta ansåg Europaparlamentets utskott för medborgerliga fri- och rättigheter.

EU:s beslut kom efter påtryckningar från USA då landet efter 11 september beslutat att det krävs biometriska data i passen för EU:s medborgare att bli insläppta utan visum.

MILJÖPARTIETS SYN PÅ LAGEN

Miljöpartiet förhandlade fram att biometriska data i pass inte skulle registreras och att inga register skulle kunna upprättas med anledning av informationen som passen innehåller. Vi biföll därmed propositionen.

UTLÄMNING OCH INTERNATIONELL RÄTTSLIG HJÄLP I BROTTMÅL

I Avtal med Amerikas förenta stater om utlämning och om internationell rättslig hjälp i brottmål (prop. 2004/05:46) godkände riksdagen 2001 års bilaterala avtal mellan Sverige och USA om rättslig hjälp i brottmål, avtalen mellan EU och Förenta staterna om rättslig hjälp i brottmål respektive utlämning samt två bilaterala instrument

mellan Sverige och Förenta staterna i samma ämnen, så att Sverige sedan kan tillträda överenskommelserna.

I propositionen görs bedömningen att det inte behövs några lagändringar i Sverige med anledning av avtalen om rättslig hjälp i brottmål. När det däremot gäller utlämning lämnas förslag till de lagändringar som föranleds av Sveriges tillträde till EU-avtalet och det bilaterala instrumentet om utlämning. Lagändringarna avser regler om oplanerade mellanlandningar i Sverige i samband med flygtransport av personer som utlämnas eller överlämnas mellan två andra stater. Förslaget innebär en reglering av s.k. transiteringstillstånd vid sådana oplanerade mellanlandningar i Sverige samt en möjlighet för polismyndigheten att omhänderta och ta i förvar den som utlämnas eller överlämnas, om det är nödvändigt för att transporten ska kunna genomföras.

MILJÖPARTIETS SYN PÅ AVTALET

Avtalet innebar en tydligare reglering för vilken rätt USA har att mellanlanda i Sverige samt att ingen svensk ska utlämnas om den riskerar att dömas till döden. Miljöpartiet biföll därmed propositionen.

KOMMANDE LAGFÖRSLAG SOM PÅVERKAR DEN PERSONLIGA INTEGRITETEN OCH DEMOKRATIN

TVÅNGSMEDEL FÖR ATT FÖREBYGGA ELLER FÖRHINDRA SÄRSKILT ALLVARLIG BROTTSLIGHET

I propositionen 2005/06:177 Åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott presenterar regeringen sitt förslag om införande av preventiva tvångsmedel i Sverige. Enligt lagförslaget ska det bli möjligt för öppna polisen att använda hemliga tvångsmedel i ett förebyggande syfte mot allvarlig brottslighet som hotar viktiga samhällsvärden. Den brottslighet som berörs av förslaget hör till Säkerhetspolisen och den öppna polisens verksamhetsområden. För den öppna polisen tar förslaget sikte på en begränsad del av den allra mest allvarliga brottsligheten. De tvångsmedel som ska kunna användas är hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning, hemlig kameraövervakning, kontroll av post och husrannsakan. Brottsbekämpande myndigheter ska bland annat kunna ta med sig föremål som hittats vid en husrannsakan för undersökning utan att föremålen tas i beslag.

I olika sammanhang har behov av att använda tvångsmedel i brottsförebyggande syfte framförts till regeringen. Säkerhetstjänstkommissionen har pekat på att dagens regler inte är anpassade till Säkerhetspolisens huvuduppgift som är att förebygga brott mot rikets säkerhet och terrorism. Den s.k. 11 septemberutredningen har gjort liknade bedömningar och understryker att det behövs tvångsmedel för att undersöka om det finns ett säkerhetshot eller inte. Förslaget innehåller ett antal rättssäkerhetsgarantier. För alla förslag om tvångsmedel krävs att allmän domstol ger tillstånd till användning. Vidare ska offentliga ombud användas i domstolsärendena. Tiden för tillstånd ska begränsas till högst en månad åt gången. Tillstånd till tvångsmedel får lämnas endast om det är av synnerlig vikt samt skälen för åtgärden uppväger det intrång som åtgärden innebär. Bedömningen görs också att ett särskilt organ bör få i uppgift att övergripande följa hur den nya lagen tillämpas. Förslagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2007.

MILJÖPARTIETS SYN PÅ FÖRSLAGET

Miljöpartiet är emot utökade möjligheter för polis att använda hemliga tvångsmedel.

Enligt regeringens kommande förslag om utökade möjligheter för den öppna polisen ska kunna använda hemliga tvångsmedel ska kraven sänkas på graden av misstanke betydligt från dagens att det ska gälla brott som ger minst två års fängelse. Går utredningens förslag igenom

kommer en domstol kunna ge tillstånd till hemliga tvångsmedel då polisen "kan anta" att ett brott som hotar samhället kommer äga rum.

Regeringen grundar sitt förslag på en utredning av Solveig Riberdahl som kritiserats hårt av Justitiekansler Göran Lambertz, Advokatsamfundet och Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet.

Justitiekanslern kritiserar avvägningen mellan polisens behov av att bekämpa brott och intrånget i den personliga integriteten och menar att det blir "mest pannkaka".

Advokatsamfundet har i sitt remissvar påtalat den överhängande risken av att de hemliga tvångsmedlen nu drabbar en större krets av människor, exempelvis vänner och anhöriga till misstänkta.

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet skriver i sin remiss att: "*På en rent abstrakt nivå, om förslaget blir lag, skapas det utrymme för den typ av kontroll av befolkningen som man mer förknippar med starkt auktoritära regimer än med demokratiska stater.*"

Enligt fakultetsnämnden är det viktigt att det att skapa starka rättssäkerhetsgarantier mot missbruk av tvångsmedlen, samt mycket säkra kontrollmekanismer. Här aktualiseras diskussionen om rollen för de offentliga ombuden, domstolen och förslaget om inrättande av en Tvångsmedelsnämnd. Mer om detta nedan.

Sammanfattningsvis anser Miljöpartiet därför att de förslag som regeringen aviserar om sänkta krav på brottsmisstanke, för att låta polisen använda de hemliga tvångsmedlen som ogenomtänkt och en fara för rättssäkerheten. Rättssäkerhet kräver nämligen att proportionalitets-, ändamåls-, och behovsprincipen är tillgodosedda. Enligt Europakonventionen krävs att ingripanden i privatlivet är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Med regeringens skrivelser om kommande integritetskränkningar ges bilden av ett hafsverk där de stora ingripandena i den personliga integriteten inte ackompanjeras med handfasta och effektiva garantier för den enskildes rättssäkerhet.

HEMLIG RUMSAVLYSSNING, S.K. BUGGNING

I propositionen (2005/06: 178) Hemlig rumsavlyssning föreslås en tidsbegränsad lag om rätt till hemlig rumsavlyssning som ett nytt tvångsmedel. Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2006 och gälla till utgången av år 2009. Till grund för förslaget ligger promemoria Hemlig rumsavlyssning från regeringen den 27 oktober 2005, prop. 2004/05:143 om överskottsinformation vid användning av hemliga tvångsmedel som riksdagen antog våren 2005 (bet. 2004/05:JuU28) och prop. 2002/03:74 om hemliga tvångsmedel - offentliga ombud och en mer ändamålsenlig reglering (bet. 2003/04:JU24) och betänkandet (SOU 1998:46) om buggning och andra tvångsmedel. Regeringen har beslutat om en lagrådsremiss.

Med hemlig rumsavlyssning avses att tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträde eller annan sammankomst som allmänheten inte har tillträde till i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av ljud. Hemlig rumsavlyssning ska enligt förslaget få användas vid misstanke om brott som har ett minimistraff om fängelse i minst fyra år. Som exempel på sådana brott kan nämnas terroristbrott, mord, dråp, människorov som inte är mindre grovt brott, grovt rån, grov mordbrand och allmänfarlig ödeläggelse som utgör grovt brott. Hemlig rumsavlyssning ska få användas även vid förundersökning angående vissa andra allvarliga brott, såsom grovt narkotikabrott och grov narkotikasmuggling, om det kan antas att brottets straffvärde överstiger fyra års fängelse.

Hemlig rumsavlyssning ska endast få avse en plats där det finns särskild anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig. Särskilda krav uppställs för tillstånd att avlyssna andra bostäder än den misstänktes egen bostad. Det ska som huvudregel inte vara tillåtet att avlyssna advokatkontor, läkarmottagningar eller andra platser som stadigvarande används eller är särskilt avsedda att användas av någon vars vittnesplikt är begränsad. Biktstol eller annan plats som används för enskild själavård ska aldrig få avlyssnas.

Samtal där advokat, läkare eller annan vars vittnesplikt är begränsad yttrar sig om sådant som personen i fråga inte skulle få höras om som vittne skall inte få avlyssnas. Det innebär att bl.a. samtal mellan försvarare och den misstänkte, bikt och själavårdande samtal och samtal, där enligt tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen någon som talar inte får avslöja sin källa, inte får avlyssnas. Förslaget innehåller flera rättssäkerhetsgarantier. Bland annat ska det för användning av hemlig rumsavlyssning krävas att allmän domstol lämnar tillstånd till åtgärden. Vidare ska offentliga ombud delta i sådana tillståndsärenden. Tiden för tillstånd ska inte få överstiga en månad åt gången. Tillstånd till hemlig rumsavlyssning ska få lämnas endast om det är av synnerlig vikt för utredningen samt om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär.

Det införs också en reglering för användningen av överskottsinformation som erhålls vid användning av hemlig rumsavlyssning.

MILJÖPARTIETS SYN PÅ FÖRSLAGET

Miljöpartiet är emot förslaget om buggning.

Buggning är ett hemligt tvångsmedel med mycket långtgående ingrepp i den enskildes integritet. Vi delar f d Justitieombudsman Claes Eklundh bedömning i sitt remissvar på Buggningsutredningens betänkande att det inte är fråga om en gradskillnad utan snarare en artskillnad mellan buggning och s k integritetskränkande tvångsmedel

som hemlig teleavlyssning. Inte heller lagrådet tillstyrker regeringens proposition (2005/06:178) Hemlig rumsavlyssning. Lagrådet menar att regeringen inte lyckats påvisa att det föreligger ett behov av buggning och att regeringen inte heller vägt upp ingripandet i den personliga integriteten med tillbörliga rättssäkerhetsgarantier. Följderna av teleavlyssning är begränsat till att avse den del av den misstänktes dagliga handhavanden som utgörs av telefonsamtal eller liknande kommunikation, medan buggning däremot i princip kan avse var som helst, när som helst och registrerar alla typer av samtal och andra ljud. I sakens natur ligger att risken för att oskyldiga personers samtal kommer att avlyssnas är mycket större än vid hemlig teleavlyssning.

Förslaget gör det lagligt att avlyssna tidningsredaktioner och riksdagsledamöters överläggningar. Allt detta är djupt kränkande för de avlyssnades integritet och vi har inga som helst garantier för att polisen inte kommer att "läcka" ut inhämtade uppgifter. De avlyssnade och lagrade uppgifterna kan därför bli både ett vapen i kampen mot oliktänkande och ett vapen som i fel personers händer kan leda till ofantlig skada.

Miljöpartiet delar JO Mats Melins synpunkt på förslaget "att detta riskerar att leda till att äventyra allmänhetens tilltro till polisen och rättsväsendet i övrigt och därigenom få betydande samhällsskadliga effekter". Vi motsätter oss därför lagförslaget om att införa buggning.

FRA:S AVLYSSNING AV KABEL- OCH INTERNETRAFIK

I en departementspromemoria (Ds 2005:30) föreslås FRA få avlyssna telefoni som sker via kabel från utlandet till Sverige och även internettrafiken.

FRA har sedan 1942 bedrivit signalspaning mot eterburen trafik. Enligt försvarsminister Leni Björklund handlar det nu om att anpassa försvarsunderrättelseverksamheten till den nya teknikens utveckling. I dag sker alltmer telefoni via kabel från utlandet till Sverige. Av den anledningen är det också nödvändigt att kunna avlyssna den typen av telefontrafik, liksom att kontrollera internettrafiken. Leni Björklund menar att om så inte sker, riskerar Sverige att halka efter den internationella utvecklingen på området med försämrade försvarsförmåga som följd.

Avlyssningen ska bara få ske i fall där man kan misstänka yttre hot, exempelvis terroristhot, som riktas mot Sverige. Om informationen man får fram skulle gälla hot mot något annat land, blir det en bedömning från fall till fall om man ska vidarebefordra uppgifterna till det berörda landet.

Att eventuell överskottsinformation inte missbrukas, ska kontrolleras av Försvarets underrättelsenämnd, som utses av regeringen och som bland annat består riksdagsledamöter.

Till Riksdag och departement säger Leni Björklund: *"Vi behöver en effektiv underrättelseverksamhet om hot som riktas mot Sverige utifrån. Och om tekniken förändras, måste vi anpassa lagstiftningen. Allt samarbete med utländska underrättelsemyndigheter underställs regeringen."*

MILJÖPARTIETS SYN PÅ FÖRSLAGET

Miljöpartiet är emot ökade avlyssningsbefogenheter till FRA.

Vi är motståndare till ytterligare regler om generell övervakning av individer i Sverige där ingen konkret och tillräckligt tung brottsmisstanke finns. Förslaget innebär att Försvarsmakten, utan tillstånd av domstol och den särskilda prövning detta innebär, samt utan krav på insyn genom offentliga biträden, får avlyssna inrikestrafik och att såväl oskyldiga som skyldiga blir avlyssnade. Detta strider mot alla grundläggande regler i ett modern rättsamhälle och är ett reellt steg mot skapandet av ett samhälle för utgångspunkten är att alla är skyldiga, till dess de bevisat sig vara oskyldiga.

LÅNGSIKTIG DATALAGRING

Inom EU har nu framtagits ett förslag till direktiv om lagring av uppgifter som behandlats i samband med tillhandahållande av allmänt tillgängliga elektroniska kommunikationstjänster och om ändring av direktiv 2002/58/EG. I korthet innebär detta att minimiregler införs som anger att ett land skall införa regler om att alla uppgifter om vem som kommunicerat med vem, när, var och hur, skall lagras minst sex månader. Enskild stat får bestämma att lagring skall ske längre up till två år.

Även obesvarade samtal ska lagras och att varje medlemsstat själv får definiera vad som är allvarliga brott.

I dag finns bestämmelser enligt lagen om elektronisk kommunikation om att operatören får lagra dessa uppgifter så länge de behövs för att kunna ta betalt m.m. för den tillhandahållna tjänsten, typiskt sett mindre än sex månader.

Det nya direktivet innebär att uppgifter om all elektronisk kommunikation kommer att finnas lagrad och sparad. Innehållet sparas inte och kan inte avläsas. Det finns dock utredningsförslag här i Sverige (beredningen för rättsväsendets utveckling) om att polisen skall kunna avlyssna all elektronisk kommunikation genom avlyssningsanordningar exempelvis av datatrafik (t.ex. s.k. trojanska hästar).

Förslaget innebär mycket stora kostnader för näringslivet som måste anpassa alla sina system så att polis m. fl. skall kunna hämta och läsa informationen på enhetligt sätt.

Enligt uppgifter från Sydsvenska dagbladet 12/5-06 ska amerikanska FBI få tillgång till den datatrafik som lagras i Sverige enligt EU-direktivet. Därmed får direktivet mer långtgående effekter än det som justitieminister Thomas Bodström gett sken av vid sina förhandlingar på EU-nivå.

MILJÖPARTIETS SYN PÅ FÖRSLAGET

Miljöpartiet är emot förslaget till långsiktig datalagring.

Datalagring är onödigt och motsvarar inget faktiskt behov. Dagens lagstiftning tillgodoser de behov som finns. Lagringen medför mycket stora kostnader som kommer att drabba konsumenterna. Den vars kommunikation polisen tagit del av, kommer inte få reda på detta i efterhand, om personen är oskyldig. Kommer informationen i orätta händer kan den leda till mycket stor skada, exempelvis öppna upp för utpressning m.m.

SKYDDSIDENTITET FÖR POLISER

Polisen ska enligt regeringens proposition 2005/06:149 om kvalificerad skyddsidentitet förses med fejkade identiteter för att infiltrera kriminella gäng. De här så kallade kvalificerade skyddsidentiteterna innebär att påhittade personuppgifter förs in i exempelvis bokföringsregistret och att en ordentlig täckmantel skapas, komplett med riktiga id-kort och körkort. Om polisen vittnar i domstol, skall denne uppge att den har en skyddad identitet och måste därutöver svara sanningsenligt på alla frågor. Dock inge skyldighet svara på sin egentliga identitet. Enligt justitieminister Thomas Bodström ska den påhittade identiteten finnas under en begränsad tid och gälla ungefär 30 till 40 fall om året.

MILJÖPARTIETS SYN PÅ FÖRSLAGET

Miljöpartiet är emot förslaget om fejkad identitet för poliser.

Förslagets uppenbara strid mot ordningsmaktens existensberättigande som brottsbekämpande och inte brottsskapande frångås här helt. Miljöpartiet är emot en sådan utveckling hos polisen. Se vidare resonemang under åtalseftergift för poliser.

ÅTALSEFTERGIFT FÖR POLISER

Det är Polisförbundets ordförande Jan Karlsen som fört på tal att polisen ska ha rätt att begå brott i tjänst i syfte att samla bevis emot brottsmisstänkta. Förslaget kom på tal efter regeringens lagförslag om

skyddsidentitet för poliser offentliggjorts. Åtalseftergift ses som en naturlig konsekvens av skyddsidentitet för poliser.

Problemet i förslaget om rätten för polis att agera under fejkad identitet är att polisen inte får begå brott. Därmed riskerar polisen att avslöja sig och m han vägrar. Om polisen ändå begår brottet för att skydda sig riskerar denne att bli dömd för det. Polisfacket har därför påkallat polisens rätt till brottsimmunitet. Vilket således innebär att polisen ska kunna begå vissa brott i tjänsten utan att straffas.

Jan Karlsen, ordförande Polisförbundet, motiverar kravet:

"Man får inte hamna i ett läge där en polisman, kanske för att rädda sitt eget liv, tvingats begått brott och därmed riskerar att få sparken. Så är det idag. Begår en polisman ett brott och sedan döms riskerar han avsked."

Göran Malmborg, ombudsman Polisförbundet, förklarar varför förslaget om skyddsidentitet måste kompletteras med åtalseftergift för polisen:

"Poliser kan komma att behöva brottsimmunitet för att inte hamna i en väldigt farlig situation. Det måste i så fall regleras i lag. Det måste vara solklart hur en polisman ska agera om det krävs av honom att han ska begå brott. Det får inte råda tvivel där. Den frågan kan inte vara outredd."

MILJÖPARTIETS SYN PÅ FÖRSLAGET

Miljöpartiet är motståndare till åtalseftergift för polis.

Vi har motsatt förslaget om att polisen ska bekämpa brott genom fejkad identitet och dessutom får brottsimmunitet. Den ordningsmakt vi därmed skapar blir ett cyniskt maskineri som skickar tydliga signaler till medborgarna om att brottsbekämpning sker till varje pris och inte med demokratiska principer om rättssäkerhet som högst på dagordningen. Vi vill självklart arbeta fram arbetsmedel för polisen i kampen mot grov brottslighet.

Men med den senaste tidens diskussioner kan vi alltså vänta oss att snart kommer åtalseftergifter för polisen att bli aktuellt. Och då gäller det att stå emot de påtryckningarna.

Det är inte polisens roll att skapa brott, att begå brott och att sedan inte heller bli lagförda för detta. Då har vi gått ifrån hela tanken med rättsväsendets essens om inte rättsväsendet själv ska vara tvunget att leva efter de lagar och regler vi tvingar våra medborgare att följa.

GARANTIER FÖR RÄTTSSÄKERHET

INTEGRITETSSKYDDSKOMMITTÉNS ARBETE

Enligt direktiv 2004:52 ska den parlamentariskt sammansatta integritetsskyddskommittén:

- kartlägga och analysera sådan lagstiftning som rör den personliga integriteten,
- överväga om regeringsformens bestämmelse om skyddet för den personliga integriteten i 2 kap. 3 § andra stycket bör ändras, och i så fall föreslå en ny grundlagsreglering, samt
- överväga om det, vid sidan av befintlig lagstiftning, behövs generellt tillämpliga bestämmelser till skydd för den personliga integriteten, och i så fall lämna förslag till en sådan reglering.

Integritetsskyddet i förhållande till de grundlagsskyddade massmedierna skall inte omfattas av uppdraget.

Miljöpartiets språkrör Peter Eriksson klargjorde i Ekots lördagsintervju (11/1-06) samt på Brännpunkt (14/2-06) att miljöpartiet kräver ett moratorium på fler integritetsinskränkande lagförslag till integritetsskyddskommittén presenterat sitt betänkande.

Det finns ingen anledning att föregripa kommitténs arbete i analyserandet av om den personliga integriteten kan anses tillfredsställande reglerat. Miljöpartiet vill således invänta den bedömning kommittén väntas göra i sin proportionalitetsbedömning mellan lagförslagets effekt för samhället i stort och för den enskildes rättigheter.

Leif Björnlod, ledamot i justitieutskottet, sitter i kommittén för miljöpartiets räkning.

DOMSTOLARNAS OCH DE OFFENTLIGA OMBUDENS ROLL

Sedan tidigare ska beslut om hemliga tvångsmedel fattas av domstol utan att den misstänkte själv är närvarande. För att bevaka den enskildes rätt och personliga integritet har ett system med offentliga ombud tillsatts. De offentliga ombuden ska också bevaka att principerna för tvångsmedelsanvändning efterlevs. Enligt vad regeringen uppger har införandet av offentliga ombuden till dags dato inte ökat antalet avslag på ansökan om hemlig kameraövervakning. Vad gäller hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning har endast en begäran om tillstånd avslagits av domstol år 2004. Dessutom har på

fem år tillstånden för polisen att använda hemlig teleavlyssningen ökat från 281 per år till 714.

Under 2005 har många av de offentliga ombuden starkt kritiserat deras ytterst begränsade möjligheter att hjälpa medborgarna tillvarata sina medborgerliga fri- och rättigheter. Det har framkommit att såväl domstolens som de offentliga ombudens reella möjligheter att pröva en ansökan om exempelvis hemlig teleavlyssning är ytterst minimala. Det skulle till och med kunna ifrågasättas om inte den rättsliga prövningen och de offentliga ombudens inblandning i proceduren är av rent formellt slag. Det är mot denna bakgrund angeläget att de offentliga ombudens roll i försvaret av medborgarnas integritet blir föremål för ytterligare utredning.

TVÅNGSMEDELSNÄMND - FÖR GRANSKNING AV ANVÄNDNINGEN AV HEMLIG TELEAVLYSSNING M.M.

Utredningen om en stärkt parlamentarisk kontroll av användningen av hemliga tvångsmedel med mera (Ds 2005:53) överlämnades den 15 november 2005. Utredningen presenterar förslag till hur kontrollen vid användningen av hemliga tvångsmedel, d.v.s. hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning, ska stärkas i framtiden. I promemorian föreslås att en särskild nämnd, Tvångsmedelsnämnden, inrättas under regeringen. Denna ska ha ett parlamentariskt inslag och utöva tillsyn över myndigheternas användning av hemliga tvångsmedel m.m. Nämnden får till uppgift att granska författningsreglerad användning av hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning, hemlig kameraövervakning, postkontroll och överskottsinformation. Granskningen ska ske i syfte att säkerställa att dessa metoder samt överskottsinformation används i enlighet med gällande författningar. Nämnden ska vidare verka för att brister i lagstiftningen avhjälpas. Tvångsmedelsnämnden ska enligt förslaget börja sin verksamhet den 1 juli 2006.

Vad utredningen inte har tagit ställning till är inrättandet av ett kontrollorgan för myndigheternas användning av tvångsmedel som är underställt riksdagen, liksom Justitieombudsmannen är. Utredningen vill att nämnden ska ligga under regeringen. Miljöpartiet menar att det är lämpligare att ett kontrollorgan underställs Riksdagen.

Dessutom anser vi att kontrollorganets kompetens borde ha utretts ytterligare och att organet borde ha såväl möjlighet att granska enskilda ärenden som att göra system- och verksamhetstillsyn. Detta skulle vara ett sätt att stärka enskildas integritet, ge dem en möjlighet att åtminstone i efterhand få reda på vad som hänt, liksom att få en redovisning av om de hemliga tvångsmedlen haft önskad effekt.

MILJÖPARTIETS KRAV PÅ REELLA RÄTTSSÄKERHETSGARANTIER

- Upplysningsplikt förenat med skadeståndsansvar för staten då enskild otillbörligt blivit utsatt för hemligt tvångsmedel eller liknande integritetsinskränkande åtgärd.
- Invänta integritetsskyddskommitténs betänkande innan fler lagförslag läggs som berör den personliga integriteten.
- Se över de offentliga ombudens möjlighet att utföra sin uppgift.
- Låt tvångsmedelsnämnden ställas under riksdagen och låt enskilda få möjlighet att vända sig med klagomål dit.

Det ter sig inte desto mindre förvånande att regeringens planer på ökade ingrepp i medborgarnas personliga integritet inte ackompanjerats av vederbörliga kontrollorgan och åtgärder för att försäkra effektiviteten och säkerheten i användningen av de hemliga tvångsmedlen.

Utöver de aviserade förslagen om att låta den öppna polisen använda hemliga tvångsmedel med sänkta krav på brottsmisstanke och buggning, har flera andra lagförslag motiverats för rikets säkerhet och i kampen mot terrorism, bland annat DNA-registrering, utökad användning av tvångsmedel, buggning och Försvarets radioanstalts (FRA) utökade avlyssning av medborgarna. Säkerhetskommisionens rapport visade också hur enkelt dessa medel kan missbrukas. Flera hundratusen individer avlyssnades under ett antal år utan att någon misstänktes eller ställdes inför rätta för något brott. Sammantaget ser vi att den utveckling som Socialdemokraterna förespråkar är vägen mot ett övervakningssamhälle.

Idag har bara en person som utsatts för exempelvis hemliga telefonavlyssning och senare åtalas i domstol möjlighet att ta del av den bevisning som tagits fram genom det hemliga tvångsmedlet, och ges därmed en chans att bemöta den informationen som tagits fram. De personer där avlyssning eller liknande inte lett till rättsliga åtgärder förblir dock ovetande om att de utsatts för en integritetskränkande åtgärd. Detta är naturligtvis en orimlig situation som måste åtgärdas.

Miljöpartiet vill därför införa en upplysningsskyldighet kopplat till ett skadeståndsansvar för de personer som otillbörligt blivit utsatta för ett hemligt tvångsmedel.

Det är inte minst högst anmärkningsvärt att regeringen inte vill invänta integritetsskyddskommitténs betänkande som väntas mars 2007. Detta skickar ett tydligt budskap till svenska folket att regeringen avvägningar för att säkerställa medborgarnas rättssäkerhet är tomma ord. Integritetsskyddskommitténs slutsatser kommer alltså inte bli föremål för avvägningar i regeringens iver att införa "antiterrorlagar". Vi ser det således som ofrånkomligt att regeringen inväntar integritetsskyddskommitténs betänkande för att därefter föreslå lämpliga

åtgärder för att tillförsäkra medborgarna reella rättssäkerhetsgarantier.

Miljöpartiet kan i enskilda fall se behovet av integritetsingripande åtgärder för att komma åt grov brottslighet, men när de olika förslagen ses tillsammans skapar de en övertydlig bild av byggandet av ett övervakningssamhälle. Vi kan inte acceptera att medborgarnas rättssäkerhet äventyras på ett sådant sätt och kommer således fortsättningsvis arbeta mot ökande integritetskränkande lagförslag och för effektiva och starka rättssäkerhetsgarantier.